

O'ZBEKISTONDA KREDIT VA GAROV RISKLARINI SUG'URTALASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Mustafayeva Sevara Rustamovna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

RustamovnaSevara1@gmail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21029015>

O'zbekiston bank tizimida kreditlash hajmining kengayishi kredit majburiyatlarining bajarilmasligi, garov obyektlarining shikastlanishi, qiymati pasayishi yoki realizatsiyasi qiyinlashishi bilan bog'liq risklarni kuchaytirmoqda. Shu sababli kredit va garov risklarini samarali boshqarish banklar moliyaviy barqarorligi hamda kredit portfeli sifatini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

2026-yil 1-yanvar holatiga O'zbekiston bank tizimi kredit portfeli 604,0 trln so'mni, muammoli kreditlar hajmi esa 18,1 trln so'mni yoki jami kreditlarning 3,0 foizini tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkichlar kredit riskini ichki monitoring, garov ta'minoti va sug'urta mexanizmlari asosida kompleks boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Sug'urta kredit riskini to'liq bartaraf etmaydi, biroq qarz oluvchining majburiyatlarni bajarmasligi yoki garov mulkining zarar ko'rishi natijasida yuzaga keladigan moliyaviy yo'qotishlarni kamaytiradi. 2025-yilda kredit sug'urtasi bo'yicha mukofotlar 2,75 trln so'mni, sug'urta to'lovlari esa 1,57 trln so'mni tashkil etgani ushbu segmentning bank risklarini boshqarishdagi amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi (Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, 2026).

Biroq amaliyotda sug'urta muddati, sug'urta summasi va kredit qoldig'i o'rtasidagi nomuvofiqlik, shartnomalardagi istisnolar, sug'urtalovchilarning moliyaviy barqarorligi hamda axborot almashinuvi bilan bog'liq muammolar mavjud. Shu bois mazkur tezisning maqsadi O'zbekistonda kredit va garov risklarini sug'urtalash amaliyotini tahlil qilish hamda uni bank risk-menejmenti, qayta sug'urta va raqamli monitoring bilan integratsiyalash bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

O'zbekiston bank tizimida kredit operatsiyalarining kengayishi kredit va garov risklarini boshqarishning institutsional ahamiyatini oshirmoqda. 2026-yil 1-yanvar holatiga bank tizimi kredit portfeli 604,0 trln so'mni, muammoli kreditlar hajmi esa 18,1 trln so'mni tashkil etgan. NPL darajasining 3,0 foizgacha pasayishi kredit portfeli sifati yaxshilanayotganini ko'rsatsa-da, muammoli kreditlarning mutlaq hajmi banklar uchun yuqori moliyaviy risk saqlanib qolayotganini bildiradi (O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026).

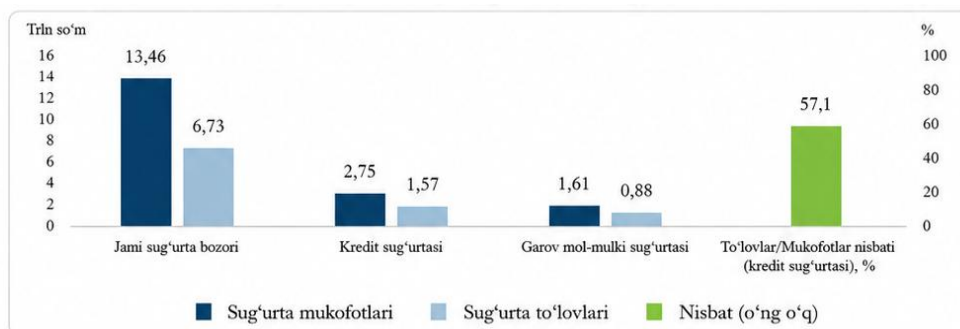
Kredit riskini kamaytirishda garov ta'minoti muhim instrument hisoblanadi. Biroq garovning mavjudligi bank zararlarining to'liq qoplanishini kafolatlamaydi. Garov obyektining jismoniy shikastlanishi, bozor qiymatining pasayishi, huquqiy cheklovlar yoki uni realizatsiya qilish muddatining uzayishi bankning defoltdan keyingi yo'qotish darajasini oshiradi. Shu sababli garov riskini boshqarish garovni dastlabki baholash, davriy qayta baholash, huquqiy monitoring va sug'urta qoplamasini yagona tizimda qo'llashni talab etadi.

2025-yilda O'zbekiston sug'urta bozorida kreditlarni sug'urta qilish bo'yicha mukofotlar 2,75 trln so'mni, sug'urta to'lovlari esa 1,57 trln so'mni tashkil etgan. To'lovlarning mukofotlarga nisbati 57,2 foizga teng bo'lib, kredit sug'urtasi real kompensatsion funksiyani bajarayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur yuqori zarar ko'rsatkichi sug'urta tariflarini riskka asoslangan holda belgilash, qarz oluvchilarni sifatli anderraytingdan o'tkazish va yirik risklar bo'yicha qayta sug'urta himoyasini kuchaytirish zarurligini asoslaydi.

Tahlil natijalariga ko'ra, amaliyotda kredit va garov sug'urtasining samaradorligini pasaytiruvchi asosiy muammolar sug'urta muddati bilan kredit muddati o'rtasidagi nomuvofiqlik, sug'urta summasining kredit qoldig'iga mos kelmasligi, shartnomalardagi keng istisnolar hamda sug'urtalovchining moliyaviy salohiyati yetarlicha baholanmasligi bilan bog'liq. Natijada sug'urta polisi mavjud bo'lsa-da, bankning real risk ekspozitsiyasi to'liq qoplanmasligi mumkin.

Sug'urta mexanizmlarining iqtisodiy samarasi, avvalo, defolt yuz bergandan keyingi yo'qotish darajasini kamaytirishda namoyon bo'ladi. Kredit sug'urtasi qarzdorning majburiyatni bajarmasligi oqibatidagi zararlarni qisman qoplasa, garov sug'urtasi bank ta'minotining iqtisodiy qiymatini saqlaydi. Bunday himoya bankning LGD va ECL ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, ehtimoliy zararlar bo'yicha zaxiralar bosimini kamaytirishi hamda kredit portfeli barqarorligini oshirishi mumkin.

Bank tizimi kredit portfelinig 604,0 trln so'mlik hajmi sug'urta sektori kapital salohiyatidan sezilarli darajada yuqori. Bu yirik korporativ kreditlar, investitsiya loyihalari va qimmat garov obyektlari bo'yicha risklarni bitta sug'urtalovchi zimmasiga yuklash maqsadga muvofiq emasligini ko'rsatadi. Mazkur segmentlarda koinurance, qayta sug'urta, javobgarlik limitlari va risklarni qatlamlar bo'yicha taqsimlash mexanizmlaridan foydalanish zarur.

1-rasm. O'zbekistonda kredit va garov risklarini sug'urtalashning asosiy ko'rsatkichlari, 2025-2026-yillar

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Istiqbolli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Tahlil natijalari O'zbekistonda kredit va garov risklarini sug'urtalash amaliyoti shakllanganini, biroq uning bank risk-menejmentiga integratsiyalashuv darajasi yetarli emasligini ko'rsatdi. Sug'urta qoplamasining samaradorligini oshirish uchun kredit, garov va sug'urta shartnomalarini o'zaro muvofiqlashtirish, sug'urtalovchilarni moliyaviy barqarorlik mezonlari asosida tanlash hamda polislar va da'volarni raqamli monitoring qilish tizimini joriy etish talab etiladi.

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda kredit va garov risklarini sug'urtalash amaliyoti banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Kredit sug'urtasi qarz oluvchining majburiyatlarni bajarmasligi oqibatida yuzaga keladigan yo'qotishlarni qisman qoplasa, garov sug'urtasi bank ta'minotining iqtisodiy qiymatini saqlashga xizmat qiladi. Biroq sug'urta muddati va kredit muddati o'rtasidagi nomuvofiqlik, sug'urta summasining real risk ekspozitsiyasiga mos kelmasligi, shartnomalardagi keng istisnalar hamda sug'urtalovchilarning moliyaviy salohiyati yetarlicha baholanmasligi ushbu mexanizmlarning amaliy samaradorligini cheklamoqda. Shu sababli sug'urta qoplamasi kredit hujjatlarining formal elementi sifatida emas, balki LGD va ECL ko'rsatkichlarini pasaytiruvchi, kredit portfeli sifatini yaxshilovchi va bank kapitaliga tushadigan bosimni kamaytiruvchi risk-transfer vositasi sifatida baholanishi lozim.

Kredit va garov risklarini sug'urtalash amaliyotini takomillashtirish uchun kredit, garov va sug'urta shartnomalarining muddat, summa va javobgarlik chegaralari bo'yicha o'zaro muvofiqligini ta'minlash zarur. Banklarda sug'urtalovchilarni tanlashning riskka asoslangan mezonlarini joriy etish, ularning kapitali, to'lov intizomi, qayta sug'urta himoyasi va da'volarni ko'rib chiqish amaliyotini muntazam baholash maqsadga muvofiq. Yirik kredit va garov risklari bo'yicha koinurance hamda qayta sug'urta mexanizmlaridan

foydalanish, polislar holatini real vaqt rejimida kuzatuvchi bank-sug'urta raqamli platformasini shakllantirish va sug'urta qoplamasining kredit portfeli ko'rsatkichlariga ta'sirini monitoring qilish O'zbekistonda bank-sug'urta integratsiyasini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi (2019) "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonun. 2019-yil 5-noyabrdagi O'RQ-580-son.
2. O'zbekiston Respublikasi (2021) "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonun. 2021-yil 23-noyabrdagi O'RQ-730-son.
3. Abdullayeva, Sh.Z. (2010) Bank ishi. Darslik. Toshkent: Iqtisod-moliya.
4. Xolmamatov, F.K. (2019) Tijorat banklarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent.
5. Bessis, J. (2015) Risk Management in Banking. 4th ed. Chichester: John Wiley & Sons.
6. Vaughan, E.J. and Vaughan, T.M. (2013) Fundamentals of Risk and Insurance. 11th ed. Hoboken: John Wiley & Sons.